

Стылістычныя асаблівасці вершаў Змітрака Марозава

Асаблівасці стылістычнай арганізацыі вершаў Змітрака Марозава найперш праяўляюцца ў мове. Можна пагадзіцца з меркаваннем М.Цікоцкага, што «кожны пісьменнік мае свой “сінтаксічны код”» [1, с. 116]. Сінтаксіс паэтычных твораў дазваляе зразумець індывідуальны стыль творцы, спецыфіку стварэння мастацкага вобраза ў імпліцытным плане.

У многіх вершах паэта назіраецца інверсаваны парадак слоў, прычым выказнік двойчы выносіцца ў пачатак сказа. Гэтым “падкрэсліваецца няпэўнасць суб’екта, яго нязначнасць для інфармацыі” [2, с. 399]. Інверсаваныя выказнікі, выражаныя дзеясловамі закончанага трывання, адлюстроўваюць становае або адмоўнае па эмацыянальным напаўненні мінулае: *Адышлі вясновыя турботы, / Адляцелі выраі надзей* (“Адышлі вясновыя турботы”); *Адляцела смутная часіна, / Адкіпелі страсці па былым* (“Адляцела смутная часіна”). Інверсаваныя выказнікі могуць выражацца дзеясловамі розных трыванняў і адназначна – розных дзеяслоўных часоў: *Пацямнелі восеньскія травы, / Адыходзяць сонечныя дні* (“Пацямнелі восеньскія травы...”). Інверсаванае ўжыванне выказнікаў мае пэўны падтэкст:

*Адляцела смутная часіна,
Адкіпелі страсці па былым,
Аб каханні весня вярбіна
Шэпча мне з імпэтам маладым.*

*У наветры – водар ачужчэння.
Свеціць рунь жывога навізнай...
Не будзіце больш забытых ценяў,
Не трывожце паміці зямной.*

Адляцела смутная часіна

У першым двухрадковай дзеяслоўныя формы прошлага часу вынесены на пачатак. Цяперашні час дзеясловаў *шэпча, свеціць* адлюстроўвае становачую дынаміку: ад змрочнасці *смутнай часіны* да светлай пэўнасці сёння. Такому ўспрымання садзейнічае і кантэкстуальнае акружэнне. Дзеясловы загаднага ладу характэрны, у першую чаргу, тэкстам публіцыстычнага стылю, дзе выконваюць функцыю ўздзеяння. Ужытыя ў вершы З.Марозава формы *(не) будзіце, (не) трывожце* садзейнічаюць наладжванню дыялогу паміж паэтам і чытачом. Яны, як і ў публіцыстыцы, уздзейнічаюць на рэцыпіента, але, разам з тым, рэалізуюць эстэтычную функцыю пад уплывам мастацкага кантэксту.

Паэтычнае маўленне З.Марозава вызначаецца эмацыянальнасцю, што пацвярджаецца ўжываннем клічных і пытальных сказаў, характэрных найперш грамадзянскай лірыцы: *А мы жывём! І не сурочыць / Нас аніякай*

“навіной”! (“Зноў местачковыя празорцы...”); *Жыве душа сваім жыццём. / Што ёй паэзія, што проза, / Калі не можа ўзняцца розум / Над самым квольым пачуццём!* (“Жыве душа сваім жыццём...”); *Іх думы ўскаласілі збавінаю, / Яе не знішчыць чорны сухавей!..* (“Прызнанне”); *Сярод палёў, спавітых стомай, / Блукае выкляты прарок, / Што ён шукае – невядома, / Куды кіруе ціхі крок?* (“Сярод палёў, спавітых стомай...”); *Хто я тут? Ні касец, ні араты... / Не патрэбны нікому. Чужы?! (“Лішні чалавек”); Чаму адных нясуць, / А пад другіх капаюць? / Таленавітых б’юць, / Бяздарных ухваляюць?* (“Пытанні ісціне”).

Пры апісанні вёскі, прыроды, маці З.Марозаў ужывае апаэтычныя сказы, якія адлюстроўваюць адпаведны стан лірычнага героя – стан унутранай раўнавагі і гармоніі са знешнім светам:

Стагоў залатая дрымота...

Гусей развітальная ніць...

Закончаны ў полі работы,

І трэба б крыху адпачыць.

Азіміна густа кусціца,

Выносячы тайны зямлі,

Хачу на хвіліну забыцца

І сцішана слухаць палі.

Магчыма, адкрыюцца сэрцу

Нябачныя далі жыцця,

Якое ў радок перальцеца

Таёмым святлом адкрыцця.

Стагоў залатая дрымота...

Грамадзянская паэзія лірычнага героя З.Марозава вымагае эмацыянальнага водгуку на падзеі, і гэта адлюстроўваецца ў моўным афармленні сказаў. Адчуванне вечнасці, нязменнай пры любых абставінах, патрабуе разважанняў і няспешнасці, выражаных апаэтычнымі сказамі.

У мастацкай літаратуры “намінатыўныя сказы выкарыстоўваюцца для таго, каб сцісла і выразна апісаць абстаноўку” [2, с. 343]. У вершы “Дзень за днём імклівай чарадою...” чытаем: *Дзень за днём... Дзіця. Юнак. Мужчына. / Сталасць. Старасць. Вось і ўсё жыццё!* Кожны намінатыўны сказ падтэкстава змяшчае значны аб’ём інфармацыі, адлюстроўваючы пэўны этап чалавечага жыцця. Мінімальна колькасць слоў дазваляе выказаць многае, у выніку чаго ствараецца імпульсіўнасць радка. Па сутнасці, такая дынаміка ўласціва найперш дзеясловам. Але ў мастацкім кантэксце З.Марозава назоўнік таксама набывае дынамічны змест замест уласцівых яму статычнасці, інфармацыйнасці, простага канстатацыі факта.

Дыялагізацыя паэтычнага тэксту З.Марозава ствараецца ўжываннем займенніка другой асобы адзіночнага ліку: *Куды брыдзеш ты змрочным цем? / Чым так заняты розум твой?.. / Здаецца, нейкі злосны геній /*

Жыве ў сьвядомасці тваёй. / Ён уладарыць над табою, / Дыктуе правілы свае, / І абыякавай рукою / З цябе ён сэрца дастае (“Сустрэча”). Займеннік *ты* ўказвае на ўстанаўленне кантакту з уяўным вобразам і надае мастацкаму тэксту адзнакі публіцыстычнасці. Лірычны герой большасці вершаў З.Марозава выражаны формай першай асобы адзіночнага ліку я. Такая форма перадае ўнутраны стан развагі, перажывання, турботы: *Свеціць памяць чалавеку, / Як світанкавы агонь, / Я іду насустрач веку / Працягнуць яму далонь. / Пах раллі і гоман хвалі, / Сон травы і звон ільну... / Мо на сотым перавале / Я ад зморы адпачну* (“Свеціць памяць чалавеку...”).

Для стылю З.Марозава характэрна выкарыстанне граматычна аднародных (але лагічна супрацьпастаўленых) членаў сказа, аб’яднаных бяззлучнікавай сувяззю і злучнікам *і*. У навуковай літаратуры сцвярджаецца, што “такое ўжыванне больш уласціва публіцыстыцы” [2, с. 387]. Прыклад: *І ўсё, што звыклым некалі было, / Жывое выпраменьвае святло. / Яно трывожыць, радуе, баліць...* (“Азарэне”); *І ўсё ж я не прарок, а толькі практык -- / Пакутую, хвалюся, люблю* (“Апошні раз касмічны пыл Галактык...”). Граматычна аднародныя выказнікі, звязаныя бяззлучніковым спосабам, абазначаюць кантрасныя дзеянні, уласцівыя аднаму аб’екту (*трывожыць, баліць – радуе, пакутую, хвалюся – люблю*). Аднародныя члены могуць звязвацца злучальным спалучальным злучнікам *і*: *Ёсць у каханні радасць і бяда, / Імгненняў мёд і шэрых дзён атрута... / Сышліся мы, як камень і вада, / Каб зздаць чары шчасця і пакуты* (“Ёсць у каханні радасць і бяда...”). Кантрасныя адзінкі *радасць і бяда* ўжыты ў прамым значэнні, *мёд і атрута* – у пераносным. Сінтаксічны прыём зейгмы, заснаваны на супастаўленні прамога і пераноснага значэнняў слоў, дазваляе ўспрымаць лагічна далёкія паняцці як аднародныя члены.

Стылістычная фігура дыятэзы характарызуе сярэдняю ступень шляхам адмаўлення: *І чалавек наезжы, новы / Глядзіць панура на крыжы... / Ні гарадскі і ні вясковы, / Здаецца, свой... І ўсё ж – чужы!* (“Калі пад знакам абнаўлення...”). Сярэдняя ступень паміж кампанентамі *гарадскі – вясковы* выяўляецца не адразу. Мадальнае слова *здаецца* рэалізуе сумненні лірычнага героя, вырашаць якія ён запрашае і чытача, што пацвярджаецца ўжываннем шматкроп’я. У апошнім радку – клічным сказе – змяшчаецца ўпэўненае сцвярджанне *чужы*.

Імпліцытнасць паэзіі З.Марозава выяўляецца ў індывідуальна-аўтарскіх тропях. Як зазначае В.Іўчанкаў, утварэнне тропа абумоўлена здольнасцю мыслення да абстрагаванага супастаўлення. Асновай такога супастаўлення з’яўляецца інтэгральная прымета [3, с. 7 – 8]. У З.Марозава такая прымета граматычна не экспліцыруецца на ўзроўні субстантыўных параўнанняў: *Антоні, як збалелыя планеты, / Даспеюць і пад ногі ападуць, / Нібыта дні, пражытыя без мэты* (“Сад”); *Душа пасля асфальту, / Як*

босая, дрыжыць. / А следам дождж гарбаты / Назолаю бяжыць
 (“Крапіўнае надвор’е...”).

У цэлым мова паэтычных твораў З.Марозава не вызначаецца глыбінёй падтэксту, бо аўтар імкнецца да стварэння хуткага і адкрытага дыялогу з чытачом. Гэта выражаецца ў адпаведнай сінтаксічнай арганізацыі вершаў і выкарыстанні пэўных моўных сродкаў.

Спіс літаратуры

1. Цікоцкі, М.Я. Сугучнасць слоў жывых...: Нататкі па стылістыцы маст. літ. / М.Я.Цікоцкі. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1981. – 191 с.

2. Стилистика и литературное редактирование / Под ред. проф. В.И.Максимова. – М.: Гардарики, 2004. – 651 с.

3. Ивченков, В.И. Лингвистическая организация текста: В творческой лаборатории Владимира Короткевича / В.И.Ивченков. – Минск: БГУ, 2002. – 211 с.

Таццяна Старасценка,
кандыдат філалагічных навук